

Semantikaz bat, pragmatikaz hainbat

EUSEBIO OSA UNAMUNO

(EHU, Gasteiz)

Berdin izango litzateke *eduki proposizionalez bat eta adiera pragmatikoez hainbat* esatea ere. J. Lyons-ek (1981) horrela emango luke aditzera ezberdintasun hori, gero-ago ikusiko dugunez.

Aurrera segi aurretik, semantikaren eta pragmatikaren alorrak nolabait mugatu beharra ikusten dut. Erraza ez den lana, egiaz. Lan honetan semantika hitza erabiltzen dudanean, ondorengo eduki honekin darabilt, alegia, perpausaren egibalioa adieraziz, hots, perpaus bateko hizkateak, testu(inguru)a kontutuan hartu gabe, dukeen esanahia¹. Pragmatika hitzaren bidez, berriz, esapideak testu(inguru)arekiko duen lotura edo egokitasuna adierazten dut, hots, esapidearen aurretikako zein ondorengo testuarekiko lotua nahiz solaskideen arteko ezagutza baldintzak². Uste dut lan honetako adibideen azalpenen bidez aski argi geratuko direla kontzeptu hauek. Dena den, artikuloa garatuz doan heinean kontzeptuoi buruzko zehaztapen berriak egin beharra izango da.

Baina proposizio-eduki berberaren azpian irakurketa pragmatiko zenbaiten kasua arakatu aurretik, gaia beste molde batez aurkezten duten adibide bat edo beste ikusiko dugu, non proposizio-esapide bat konektagailu bidez testuingururaten baitugu, zeregin pragmatikoa duten konektagailuz, hain zuzen, solaskideen aurresteak adieraziz. Ikus ditzagun (1) eta (1a-f) bitartekoak, (1)en erantzun-jarraipen gisan:

- (1) Jendea negoziazioaren alde dago
- (1a) Izan ere, hori da bakerako bide bakarra
- (1b) Egiaz, hori da bakerako bide bakarra

(1) Bada *gramatikazko* esanahiaz eta *pragmatikazko* esanahiaz mintzatzen den autorerik ere, hala nola, M. L. Hernanz-J. M. Brucart. Hauen erantziz, «Podemos distinguir entre dos dimensiones distintas del concepto de *significado*: el contenido expresado por la oración independientemente de cualquier contexto (denominado *significado oracional, gramatical o literal*) y el que se deduce de ella una vez considerados todos los factores que rodean su emisión (*significado enunciativo o pragmático*) (23. or.). Definizio honen arabera ez legoke esanahia semantikarekin identifikatzerik.

(2) Azpimarratzekoak dira pragmatika hitza erabiltzerakoan oraindik ere sortu ohi diren zalantzak. Horren adierazle aski garbia litzateke D. F. Geiger (1988) autoreak, zeinek, linguistikak aurkeztu behar dituen ildo ezberdinen artean psikolinguistika, soziolinguistika eta diskurtsoaren analisia aipatzen dituelarik, pragmatikara heltzean hitz hau kaxotxo artean idazten baitu, honela diolarik: «La 'pragmatique' est fort en vogue et cette innovation terminologique peut être considérée comme bénéfique: en effet si, de longue date, dès l'Antiquité, on s'est intéressé aux stratégies, voire aux stratégies de l'interlocution, cette dimension demeurerait un peu négligée dans les descriptions structurales traditionnelles».

Besteak beste, Levinson-en (1983) *Pragmatics* guztiz egokia da gai honen inguruan sakondu nahi duenarentzat. Bustos-en (1985) «El ámbito de la Pragmática» artikulua ongi biltzen ditu, ene ustez, orainarteko alor honetako teorizazio gorabeherak.

- (1c) Itxuraz, hori da bakerako bide bakarra
- (1d) Seguruenik, hori da bakerako bide bakarra
- (1e) Hain zuzen, hori da bakerako bide bakarra
- (1f) Dena den, hori da bakerako bide bakarra

Horrela jokatzuz, (1) esapideko egitura morfosintaktiko zuzenari, konektagailu ezberdinen bidez testu-egokitasuna eman dio solaskide bakoitzak.

(1a) eta (1b) diotēnek jakinarazten dute (1)eko proposizioa inolako zalantzarik gabe onartzen dutela. (1c) dioenak, (1) proposizioa onartzen du, onartu, baina ziurtasun osorik agertzen ez duelarik. (1d) dioenak, nolabaiteko duda-muda duela ematen du jakitera. (1e) dioenak, berriz, (1)eko proposizioa onartzeaz gain, beste edozein bideren kontrako eritzi sendoa ere azaltzen dela dirudi. (1f) dioenak, ez du aditzera ematen (1) proposizioa onartzen duenik, baina, dena den, negoziazioaren alde agertu beharra azaltzen du.

Guzti honekin adierazi nahi duguna ondorengo hau da, alegia, testuinguru gabeko esapide baten aitzinean solaskideek beren eritzi, uste zein mundu ikuskeraren arauera daramatela esapidea testura. Geroago aipatuko dugunez, konektagailu hauek zeregin pragmatiko hori badute ere, ia denek eduki semantiko propioa dute, horrela solaskideen ikuskera ezberdinak adierazteko gauza izanik.

Lan honen izenburuaren haria galdu gabe joan nahi badugu aurrera, ordea, eduki semantikoa eta pragmatikoa hertsia egoera lotuko dituzten exenpluz baliatuko naiz orain, non kausa-ondorio erlazio berbera adieraziko duten esapide-segida, konektagailu zein subordinazio-atzizkiz baliatuz, hiztunak entzulearekiko duen ezagutza erlazioa edo aurre-ezagutza ezberdina agertzen baita, horretarako ordenaketa ezberdina erabiliz.

Horiek horrela, puntu hau arakatzeko egoki deritzot adibide zerrenda bat emateari, non, esan berri dudana bezala, segidako esapidez, juntagailuz eta atzizki subordinatzailez osaturiko forma morfosintaktiko ezberdinen azpian, egibaldia bakar bat edo egiarekiko baldintzen arteko identifikazio bat eta testuarekiko loturaz ugaritasuna ikusiko baitugu. Horra exenpluok:

- (2) Kepak istripua izan zuen. Eritetxean dago.
- (3) Kepa eritetxean dago. Istripua izan zuen.
- (4) Kepak istripua izan zuen eta eritetxean dago.
- (5) Kepak istripua izan zuen. Horregatik, eritetxean dago.
- (6) Kepak istripua izan zuen. Horregatik dago eritetxean.
- (7) Kepa eritetxean dago, istripua izan baitzuen.
- (8) Kepa, istripua izan baitzuen, eritetxean dago.
- (9) Istripua izan zuelako, eritetxean dago Kepa.
- (10) Kepa eritetxean dago, istripua izan zuelako.
- (11) Istripua izan zuelako dago Kepa eritetxean.

Itxura guztien arauera, modu morfosintaktiko ezberdinez, esanahi berbera adierazten dugu hizkate horien bidez. Hor emaniko exenpluetan, diogu Kepak istripua izan duela. Horretaz gainera, eritetxean dagoela ere adierazten dugu. Eta hirugarrenik, istripua izatearen eta eritetxean aurkitzearen artean kausazko erlazio bat dagoela. Beste hitz batzuek honela esango genuke, alegia, erreferente bati buruz ari garela eta erreferente horri buruz zerbait predikatzen dugula. Hori da, hain zuzen, *Kepa*

erreferenteari buruz esaten dena, alegia, istripua izan duela eta eritetxean dagoela horren ondorioz³. Esan daiteke, beraz, (2-11) esapideak semantikoki egibialio berbera dutela, hots, egiarekiko baldintza berberak betetzen dituztela. Baina berdintasun hori hortxe amaitzen da, hau da, egibialiozko semantikaren ateetan. Hortik aurrera, eta ez linguistikaz kanpo —zenbaitek nahi izango lukeen bezala— baizik eta alor linguistikoaren esparruan, hor dugu zai azterketa sail luze bat. Lyons-ek (1981) honela adierazten digu hau berau:

Una parte del significado de la oración que definitivamente no pertenece a su contenido proposicional es su significado temático. Por ejemplo, las siguientes oraciones que difieren en significado temático, tienen todas las mismas condiciones de verdad y, por tanto, el mismo contenido proposicional:

- No he leído este libro
- Este libro no lo he leído
- Es este libro el que no he leído
- Este libro no ha sido leído por mí

Este tipo de significado se llama temático porque está ampliamente determinado por la forma en que un hablante presenta lo que dice (sobre el *tema* de su enunciado) en relación con determinadas presuposiciones contextuales.

Hemen datza gakoa, segun eta zer nolako ordenaz ematen dugun esapidea eta segun eta zernolako eten eta intonazio zein intentsitate-azentuz, testuan edo testuinguruan aurrez emanikoaren edo ondoren emana izango denaren erreferentzia markatzen da, edo eta, alderantziz, ez da inolako presuposiziorik nahiz diskurtsoarekiko loturarik sortarazten.

Lyons-en adibideetara itzuliz, lau perpausetan gauza bera esaten da, hots, erreferente berbera eta predikazio bera dauzkagu. Liburuaz ari dira eta horretaz esaten dute ez ditudala irakurri. Halere, testuarekiko loturamoldea ezberdina da lehen perpausan eta bestetan, beste hiruetan. Hauetan, presuposizio maila haundiagoa dugu. Elementu tematikoaren eta errematikoaren arteko banaketa argi agertzen baita hiru horietan, lehenean ez bezala. Bigarreanean eta laugarrenean, mintzagaiaren aitzineratzearen bidea erabiliz eta pasibuzko formaren bitartez, topikoa ongi nabarmendua gelditzen delarik eta, elementu ezaguntzat nahiz ondorengoarekiko abiapuntuzkotzat emanik, eta enuntziatua horretaz dela aski garbi gelditzen delarik.

Hirugarrenean, «cleft sentence» delakoaren edo, espainolen terminologia erabiliz, erlatibozko formula perifrastiko horretaz baliatuz, oso garbi uzten da liburu hau dela irakurri ez dudana, eta ez besteren bat. Horrela, lehen esapidea molde isolatuan gauzaturik ere ontzat joko genukeen bitartean, beste hirurek ez lukete isolamenduan inolako egokitasunik lortuko, testu-egitura garbiro isladatzen baitigitte. Honelatsu mintzatzan zaigu, bestalde, Levinson (1983) pragmatikalaria ere:

Indeed, one might hope for still more in the way of functional explanation: much of the syntactic machinery of a language seems to be concerned with the

(3) Semantikak hainbat deitura har dezake, hala, semantika filosofikoa, semantika deskriptiboa, semantika erreferentziala, semantika tradizionala, semantika estrukturala, semantika sortzailea, semantika logikoa, semantika konduktista, eta abar... Semantikaren esparrua esipetzea erraz bete daitekeen zeregina ez bada ere, zenbait autorek ondorengo adierazpidea eman ohi du, logika formalak darabilen bidea jarraiki. Ikuspuntu honen arauera, perpausa proposiziotzat jotzen da —adierazpenekoetan bederen— eta proposizio hori bi konposagaiz osatua doa: *predikatua* eta honen *argumentuak*. Horiakin batera, eragile logiko zenbaitek parte hartzen du, hala nola, ezeztapenak, kuantifikatzaileak, juntagailuak, menperagailuak, etab. Predikatuaren eta argumentuen arteko harremanen berri emateko, berriz, hainbat nozio erabili ohi da, hala nola, egilearena, jasalearena, jasotzailearena, etab.

linear re-organization of material in sentences (as in passive or topicalized constructions), a re-organization which does not seem substantially to affect the truth-conditional semantic context (41. or.)

Zer dela eta, bada, birorganizazio horiek?, galdetzen du Levinson-ek. Seguruenik, dio berak, esapidea printzipio pragmatikoaren zerbitzutan jarri ahal izateko, edo inplikazio pragmatikoak —testualak— sarrerazi ahal izateko (ibid.).

Nik, neure aldetik, nahiago dut Levinson-en terminologia hau erabili, eta ez Lyons-ena. Egitura *tematikoa* aipatuz, *tema*-ren alderdia markatuegia gera daitekeela iruditzen zait. Izatekotan, egokiago litzateke tematikoa-errematikoaz hitzegitea, hor egiaz jokoan ezartzen dena egitura binario hori baita. Hori dela eta, Lyons-ek dioen horri, alegia testuinguruaren arauerako mezu bat gramatikalki eta fonologikoki organizatzeko erabili ohi dugun egituraketa aldakorrari, egituraketa pragmatikoa deituko diogu.

Gure (2-11) esapideetara itzuliz, har ditzagun, adibidez, (2) eta (3) segida-perpau-sak. Testuinguru gehienetan zein bata zein bestea egokiak izango dira. Ez beti, halere. Zenbaitetan, (2) egokiago gertatuko zaigu (3) baino. Esaterako, kotxea puskatuta ikusi dugulako edo, ondorengo galdera hau egiten badugu, alegia, *zer gertatuko zaio Kepari?* (2) esapideko erantzuna egokiago izango da (3)koa baino. Baina beste galdera honen aurrean, alegia, *zergatik ez da etorri Kepa?*, (3)koak egokiago dirudi. Hau da, norbaitek galdera hori planteatzen badu, (3) esapide-segidako lehen esanaldian du arrazoi hurbila eta galdetzaileri lehenik interesatzen zaiona. Gero, eritetxean zergatik dagoen ere jakin nahiko du, galderaren zain egon gabe, eta eman egiten zaio informazio gehigarri hori ere. Baina erantzun zuzena, edo erantzun-gunea lehen esaldian dago, bigarrena lehenaren azalpen gehigarri delarik.

(9) eta (11) esapideak hartzen baditugu, biak subordinatzaile berberaz taxutuak, (11) esapidean presuposatzen da entzuleak badakiela Kepa eritetxean dagoela, eta han zergatik dagoen jakin nahi duela. (9) esapidean, berriz, ez dago horrelako presuposizioirik egiterik. Bai istripua izana eta bai eritetxean egotea, dena berri zaio —edo hala izan dakioko— entzuleari, hitzunaren ustetan bederen. Bestalde, *zergatik dago Kepa eritetxean?* galderari, (6) eta (11) esapideez erantzun dakioko bakarrik, ez bestez. *Non dago Kepa?* galderari, berriz, (3), (7), (8) eta (10) esapideen bidez erantzutea dago. Ez hain egoki, agian, baina bai onartzeko moduan, (2), (4) eta (9) esapideen bitartez, ematen duenez. (8) esapidean, *Kepa* topikalizatua doakigu, bere eta multzo errematikoaren artean kausazko subordinazio esapidea tartekatua doalarik. Aldez aurretik datorren erreferentea litzateke, solaskiedentzat ezaguna litzatekeena. Testuko mintzagaia, alegia.

Hau da, segun eta zer ematen den informazio ezaguntzat solaskideen artean, edo segun eta norainokoa den presuposatzen dena edo testuari dagokiona, koordinazio eta subordinazio formulak eta ordenaketak molde ezberdinez aplikatuko ditugu, ondorioz perpau markatuagoak edo ez markatuagoak osatuz, elementu tematikoaren eta errematikoaren artean partiketa ongi seinatuz, edo, alderantziz, horrela partiketarik egin gabe, partiketarik egiterik ez dagoenean.

(5) esapideko *horregatik* anaforikoa, adibidez, zeregin pragmatikoz oso ezberdina da (6) esapideko *horregatik* horretatik. (5) esapidean bi perpau soilen arteko juntagailu hutsa da, bien arteko kausalitate-ondoriotasuna adieraziz. (6) esapidean, berriz, kausalitatea bai, adierazten da, baina ez lehen eta bigarren perpauosen arteko zubitasuna markatuz, bigarrenaren barnean fokulanak gauzatuz baizik. (5)ekoan hiz-

tunak ez du uste entzuleak aurrez ezer dakienik. (6)koan, alderantziz, hiztunak uste du —edo badaki, entzuleak galdetu diolako, esaterako— entzuleak badakiela Kepa eritexean dagoela.

Dena dela horretaz, kausa-ondorioen arteko erlazio zuzenik ez dagoenean, nola-baiteko adierazpidea baizik, (5) esapideko konektagailua erabil dezakegu, baina ez (6)koa. Adibidez.

(12) Keparen kotxea hauts eginik ikusi dut. Horregatik, istripua izan du.

Baina ez,

(13) * Keparen kotxea hauts eginik ikusi dut. Horregatik izan du istripua.

Arrazoa hau da, (5) esapideko konektagailua, *konektagailu pragmatikoa* dei dezakeguna da. Hots, premisa eta ondorioa lotzen ditu elkarren artean, hizkuntz-ekin-tza edo testuko kausa-ondorioak. Edo, agian hobeki esateko, testuko kausa-ondorioak baino areago, *baieztapen-justifikapen* katea da (12) esapidean adierazten dena. Hori dela eta, ondorengo hauek ere ez lirateke onargarriak izango:

(14) * Keparen kotxea hauts eginda ikusi dudalako izan du istripua harek.

(15) * Istripua izan zuelako zegoen mozkortuta.

Baina bai,

(16) Mozkortuta zegoelako izan zuen istripua.

Esan beharrik ez dago (15) esapidea guztiz onargarria dela beste balio batekin, hots, istripuaren ondorioz mozkortu dela adierazi nahi bada. Onargarria, halaber:

(17) Istripua izan zuelako, mozkortuta zegoen.

Hots, istripua izan baitzuen, hortik atera daitekeen ondorioa da aurretik mozkortuta zegoela. Horrela, gorago esan dugun bezala, (17) esapidean, propioki kausa-ondorioa adierazi beharrean, baieztapen azalpena izango genuke. Edo eta kausa-ondorioz hitzegiten jarraitu nahi badugu, testuaren kausa-ondorioak izango genituzke, eta ez gertakarien kausa-ondorioak. Hala, (6) eta (16) esapideetan, gertaturiko —edo gertatu ustezko— bi gertakarien arteko kausa-ondoriozko erlazioa gauzatzen da. Eta horri, konexio *semantikoa* deituko diogu T. A. Van Dijk-ekin batera (Cf. 1980: 295).

Dударик ez, *horregatik* konektatzaile pragmatikoa, ondoren etena eginaz ebakitzten dugun hori (pragmatikoa, beraz, perpausen artean zubi izatearen errola beteaz testugintzan esku hartzen duelako, testuko premisa-ondorioak markatuz, eta ez gertakari-errealitate eremuko kausa-ondorioak), azalpenezko hizketan askoz maizago erabiltzen dugu *horregatik* konektibo *semantikoa* baino, honek *zergatik* galdera esplizito bati erantzuten diolarik. Eta galdea implizito bati, nahi bada.

Egitura sintaktikoaren aldetik, eta hitzordenari dagokionez, nabarmena da aldea *horregatik* pragmatikoaren eta semantikoaren artean. *Horregatik* semantikoak, galdegaiaren posizioa eta, horretaz aparte, galdegaiaren azentu gailurra esijitzen ditu, pragmatikoa denean ez bezala. Azken honek etenen bat behar du, aurrekoarekiko

zubitasuna adierazgarri gerta dadin. Gaztelaniaz ere, "Por eso, Pedro *habló*" eta "Por eso *habló* Pedro" ongi berezten dira, bai S. V. posizioz eta bai intentsitate azentuz.

Konektagailu horiek ezberdinak dira, beraz, bai ordenaz eta bai eten-azentuz, zeregin pragmatikoz ezberdin direlako, hain zuzen ere. Eta zeregin pragmatikoaz ezberdin dira, solaskideen arteko komunikazio baldintzak ezberdin direlako. Bestalde, konektatzaile hauen ohizko lana bi esaldi lotzeko eta diskurtso-multzoa osatzeko denez, zubigintzan lan horretaz gain bigarren esaldiaren barnean kokatzen direnean, eta fokutasunez kokatu ere, badirudi foku bortitz bilakatzen direla, komunikazio multzo hori azentu-gailentasun nabarmenez hornituz⁴.

Ez nau, dena den, osoki betetzen van Dijk-en aipatu berezketa horrek. Alde batetik, konektatzaile semantikoa deitu duen horrek berak ere badu alderdi pragmatikorik, elementu anaforikoa den heinean. Bestetik, konektagailu pragmatikoa deituak ere badu eduki semantikoa. *Horregatik* pragmatikoa dela eta, D. Brockway-ren (1982) harek balio osoa luke, alegia:

Certains mots imposeraient des contraintes sémantiques aux interprétations pragmatiques (12. or.).

"After all", "Actually", "Now", "Anyway" eta horrelako konektagailuak arakatzean ateratzen du autore honek beren funtzio pragmatikoan nolabaiteko muga semantikoz jokatzen dutela. Hori dela eta lan honen hasieran semantikaren eta pragmatikaren esparruak ongi markatu izana ez dugu aski izango, seguruenik, bi sail hauen arteko eraginak ongi ezarriak uzteko. *Horregatik*, *dena dela*, *orduan*, *halere*, eta kideko juntagailuek, interpretazio pragmatikoaren norabidea beren eduki semantikoa bidez markatzen dute. Bi baieztapen egiteko moduan geundeke, beraz: alde batetik, semantikaren eta pragmatikaren artean ez dago bata bestearikiko menpekotasunik; bestetik, batak bestea markatu egiten du esapidaren baitan.

Dena dela, idazlan honen helburua ondorengoa izan da: esapide bateko eduki semantiko berberaren azpian dauden testu-eduki multzo ugarien berri ematea.

Bibliografia

- Brockway, D., 1982, "Connecteurs pragmatiques et principe de pertinence", *Langages* 7, 7-22
 Bustos, E., 1985, "El ámbito de la Pragmática", *Theoria* 1, 2, 461-79.
 Geiger, D. F., 1987, "Être linguiste aujourd'hui?", *La Linguistique*, 24, 1988-2, 3-16.
 Hernanz, M. LL. - Brucart, J. M., 1987, *La Sintaxis*, Ed. Critica.
 Levinson, S. C., 1983, *Pragmatics*, Cambridge University Press.
 Lyons, J., 1977, *Semantics*, 2 liburuki, Cambridge University Press, London, (Gazt. itzulpena: *Semántica*, Teide, Barcelona, 1980).
 Van Dijk, T. A., 1980, *Texto y contexto (Semántica y pragmática del discurso)*, Cátedra, Madrid.

(4) Dena dela, komunikazio gailentasun edo komunikazio multzoaren inportantzia horretan, solaskideek ere badute zeresanik, beren interes ezberdinen arauera. Halá, *Kepa ez da etorriko bilerara*, *eritexera eraman baitute* esaten badu bilera batetan mahaiburuek, eta Keparen presentzia nahikoa garrantzizkoa balitz, *Kepa ez da etorriko bilerara* izango da komunikazio gailurra daramana. Bilera horretan legokeen Keparen emaztearentzat, berriz, horretaz ezjakin balitz, *eritexera eraman baitute* subordinatua litzateke gailurreko.